

Příručka Šikana a škola

Prevence šikany

Společně se žáky uzavřete pravidla pro elektronickou komunikaci, nechte je formulovat, schválit a zveřejnit (některé školy již spolu s žáky vytváří vlastní dohody nebo charty týkající se kyberšikany).

Osobní (školní) policista může pro školu znamenat velkou výpomoc. Dobrá spolupráce s konkrétním kontaktním pracovníkem z řad Policie je klíčová. V některých zemích se prosazuje komunitní přístup k prevenci a řešení přestupků a trestných činů spáchaných dětmi a mládeží. Například ve Finsku mají policisté specializující se na práci s dětmi osobní (policejní) profil na Facebooku a aktivně komunikují s místní komunitou. Jiní zase využívají osobních blogů nebo policejních chatů. Děti tak mají jasno, na koho se v případě krizové situace obrátit.

Doporučujeme školám navázat úzkou spoluprací nejen s pracovníky policejní prevence, kteří často působí pro velké územní celky, ale také s místním oddělením Policie. Důležité je spolupracovat s policistou, který je obeznámen s místním prostředím, pravidelně navštěvuje školu a má porozumění pro problematiku elektronického násilí nejen z trestně-právního hlediska, ale i z hlediska prožívání oběti, svědků a všech zúčastněných. Lokální oddělení Policie je často tím, které je do školy zapojeno.

Řešení šikany

Šikana představuje nepříjemnou a stresující událost, která může pedagoga s rozsáhlými zkušenostmi postavit do nejistoty a vyvolat v něm obavy. Nicméně podle § 29 Školského zákona nese odpovědnost za bezpečí a zdraví žáků právě pedagogové, ve spolupráci s vedením školy. V případě výskytu šikany, která nediskutovatelně ohrožuje bezpečnost žáka, jsou povinni přijmout adekvátní opatření.

V situacích řešení konkrétních událostí může být užitečné využít metodického materiálu poskytnutého Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a obsahujícího anonymizované případy a jasné kroky, které má podniknout v případě šikany či kyberšikany.

Metodické dokumenty MŠMT můžete najít zde: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?highlightWords=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+pro+prim%C3%A1rn%C3%A1+prevenci+rizikov%C3%A9+chov%C3%A1n%C3%AD+%C5%A1kol%C3%A1ch>.

Součástí dokumentace každé školy by měl být plán pro řešení šikany v krizových situacích. Každý školní metodik prevence by měl absolvovat Specializační studium pro školní metodiky prevence, zajištěné odpovídajícím vzděláním. Ideální je, aby pedagogický sbor byl odborně vyškolen v oblasti řešení šikany, což lze dosáhnout například účastí v programu Minimalizace šikany. Kromě toho jsou rovněž doporučeny kurzy krizové intervence jako vhodný prostředek pro zlepšení kompetencí v této oblasti.

V případě podezření na výskyt šikany u pedagoga nebo jiného pracovníka školy je klíčové podniknout odpovídající opatření. Potenciální svědkové šikany mohou zahrnovat spolužáky, učitele, vedení školy a také nepedagogický personál, například kuchařky nebo školníky. Důležité je si uvědomit, že klíčovým prvkem šikany je tajnost a nepřístupnost. Tedy všichni účastníci šikany, jak přímí, tak nepřímí, včetně obětí, často z různých motivů brání odhalení šikany.

Nedbalost dospělého při konfrontaci se šikanou přináší oběti ještě větší utrpení, zatímco pro agresory znamená, že mohou pokračovat bez následků.

Je nezbytné projednat svá pozorování, podezření a dojmy s ostatními členy pedagogického sboru. Kolektivní konzultace s kolegy může přispět k vytvoření komplexnějšího obrazu dané situace. V rámci komunikace s kolegy je vhodné opatrně volit výrazy, zejména při použití termínu "šikana", aby nedošlo k vyvolání paniky a neefektivnímu reakci. Je doporučeno upozornit kolegy, aby se nepokoušeli o vlastní vyšetřování situace. Avšak je vhodné požádat je o informace týkající se jakéhokoli chování během výuky, které by naznačovalo, že se některé z dětí necítí dobře. Současně je možné žádat kolegy, aby zvýšili dozor v konkrétní třídě a na místech, kde se předpokládá, že ke šikaně může docházet, jako jsou šatny, toalety nebo jídelna.

Samostatný pokus o řešení situace je nevhodný. V případě podezření je důležité informovat vedení školy, třídního učitele a rovněž školní poradenské pracoviště, které by ideálně mělo zahrnovat školního metodika prevence, výchovného poradce a školního psychologa. Vedení školy má povinnost důkladně prošetřit podezření na šikanu, a školní metodik prevence by měl být odpovědný za vedení celého procesu vyšetřování šikany.

Informování dalších relevantních osob není jen klíčové pro správný postup při řešení šikany, ale je také nezbytné k zajištění bezpečí oběti během celého vyšetřovacího procesu (například prostřednictvím zvýšeného dohledu a opatření zabezpečujících bezpečný příchod a odchod dítěte do a ze školy).

Následují rozhovory, přičemž je klíčové zdůraznit, že se jedná o pedagogické rozhovory, nikoliv terapeutické. Průvodcem těchto pohovorů je školní metodik prevence ve spolupráci s třídním učitelem. Optimálně by rozhovory se svědky, obětí a agresory měly proběhnout v jednom dni. Vedení školy by mělo v tomto kontextu vhodně upravit školní rozvrh, zajistit suplování a umožnit tak školnímu metodikovi prevence a třídnímu učiteli provádět rozhovory bez přerušení.

Rozhovory s obětí a agresorem jsou vždy individuální a není přijatelné konfrontovat oběť s agresorem.

Prvním subjektem rozhovoru je informátor, tedy osoba, která situaci upozornila. V případě, že jsme šikanu odhalili sami, konverzaci zahajujeme s obětí a následně se svědky. Svědky jsou vybíráni mezi žáky, kteří jsou přáteli oběti nebo kteří jsou nezávislí na agresorech. Při rozhovorech se svědky a obětí je klíčová diskretnost a zachování důvěrnosti informací. Přístup k oběti je prováděn s velkou citlivostí, přičemž je důležité projevit pochopení, poskytnout podporu a vyjádřit ochotu pomoci.

Důkladně chráníme zdroje informací, aby se minimalizovalo riziko označení těchto dětí za "udavače" a násilí vůči nim se nezhoršovalo. Pokud oběti nepřijdou se svými podezřeními samy, je důležité, aby byli co nejdříve informováni rodiče postižených.

Konečně, setkání s agresory probíhá až poté, co máme přehled o celkové situaci nejlépe disponujeme vhodným důkazním materiálem. V průběhu rozhovoru jsme transparentní a jasně oznamujeme, že máme informace o probíhající situaci, přičemž zdůrazňujeme, že budou následovat důsledky. Nicméně poskytujeme účastníkům prostor pro samostatné vyjádření. V případě, že je více agresorů, je klíčové, aby rozhovory proběhly v rychlém sledu nebo dokonce současně, aby nedošlo k možné dohodě na výpovědích. Během všech rozhovorů pečlivě sledujeme, zda popisované jednání nevykazuje známky trestného činu. V případě, že ano, je nezbytné celou situaci řešit ve spolupráci s Policií ČR a OSPOD.

Dále je nezbytné informovat rodiče žáků, bez ohledu na to, zda jsou oběťmi či agresory, o zjištěních a závěrech vyšetřování a dohodnout se na dalších opatřeních, která budou přijata vůči všem zúčastněným a třídě jako celku. Všechny rozhovory s rodiči probíhají vždy individuálně.

Rodiče agresorů jsou informováni až po dokončení vyšetřování. Cílem komunikace s rodiči agresorů je seznamování jich se situací a s opatřeními, která škola přijme. Výchovná komise zahrnuje ředitele školy, školního metodika prevence, výchovného poradce, třídního učitele, žáka-agresora a jeho rodiče. Je vhodné postupovat od seznámení rodičů s problémem přes vyjádření pedagogů, vyjádření žáka, rodičů, projednání rozhodnutí výchovné komise za "zavřenými dveřmi" a seznámení rodičů a žáka s výsledky komise (důtka, podmíněčné vyloučení, vyloučení, snížení známky z chování atd.). V případě potřeby může komise zákonným zástupcům doporučit péči v pedagogicko-psychologické poradně, středisku výchovné péče aj. Pokud rodiče odmítají kontakt a spolupráci se školou, situace bude nahlášena na OSPOD nebo Policii ČR.

Rodiče obětí mohou být informováni dříve, například v situaci, kdy je nezbytné poslat oběť domů kvůli bezpečnosti, nebo pokud chceme získat další informace o nepřímých znacích šikany, kterých si mohli všimnout. Po realizaci výchovné komise s rodiči agresora jsou rodiče oběti informováni o rozhodnutí komise. Finální fází je informování ostatních rodičů o výskytu a řešení šikany na třídních schůzkách. V počátečních stádiích šikany lze tuto informaci poskytnout na pravidelné třídní schůzce, na které by měl být přítomen také školní metodik prevence nebo jiný pracovník s odpovídajícím školením pro řešení šikany. Rodiče jsou stručně a strukturovaně informováni, přičemž je však nezbytné zabránit vzniku nového emocionálně nabitým procesu řešení situace.

Po dokončení vyšetřování šikany a přijetí výchovných opatření je důležité informovat ostatní žáky třídy. Žáky seznamujeme s případem na obecné úrovni a opakovaně představujeme školní řád. Jasně vyjadřujeme negativní postoj k násilnému chování. Je nezbytné chápat třídu, která prošla zkušeností se šikanou, jako křehkou a rizikovou. Proto je nutné znovu vytvořit bezpečné a přátelské prostředí. K dosažení tohoto cíle slouží intervenční programy, které mohou být realizovány školeným metodikem primární prevence nebo externími organizacemi specializujícími se na primární prevenci.

Nevhodný přístup

- Při řešení šikany by se měla škola vyvarovat následujícím nevhodným postupům.
- Ignorování nebo bagatelizace agresivního nebo násilného chování.
- Odkazování oběti, aby si situaci řešila sama, nebo ji vyzývat, aby se postavila agresorovi.
- Nucení žáků, aby veřejně sdělovali své zážitky nebo se veřejně ihned na místě omlouvali.
- Vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky a společné rozhovory s žáky zapojenými do šikany.
- Nedostatečné vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trestu.
- Emotivní nebo agresivní řešení problému, například příliš autoritativní řešení, zastrašování nebo vyhrožování, což může vést spíše ke zhoršení situace – k řešení problému je třeba přistupovat věcně.
- Řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočníka).
- Automatického obviňování oběti (sekundární viktimizace).
- Škola zve rodiče protagonistů šikany do školy, když ještě šikana není vyšetřena.
- V praxi se vyskytuje závažná chyba, kdy si ředitelé pozvou najednou rodiče údajných obětí a údajných agresorů, podezřelé žáky, některé pedagogy a vyšetřují situaci se všemi najednou, případně pořizují video nebo audio záznam.

Ohlašovací povinnost

Pokud se během vyučování, souvisejících aktivit nebo poskytování školních služeb vyskytne případ šikany/kyberšikany, je povinností školy tuto událost sdělit zákonnému zástupci oběti i pachatele. Škola sděluje relevantní informace orgánu Sociálně-právní ochrany dětí v případech, kdy naznačují, že dítě je ohroženo buď někým jiným nebo svým vlastním chováním. Pokud se v souvislosti se šikanou objeví aktivity, které by mohly naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, škola se obrací na Policii ČR.

Použité zdroje

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. Online. MŠMT. 2016. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/38988/>.

NIKODYMOVÁ, Tereza. Postup při řešení počátečních stádií šikany ve školách. Online. Prev-Centrum. 2022. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/postup-pri-reseni-pocatecnich-stadii-sikany-ve-skolach/>.

ADAMCOVÁ, Jana. Vzdělávání pedagogů v oblasti prevence a intervence šikany. Online, Diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2022. Dostupné z: <https://theses.cz/id/3mny1q/STAG96019.pdf>.

Licence

Toto dílo – Příručka Šikana a škola je licencován pod licencí Creative Commons Uveďte původ- Zachovejte licenci 4.0. Autorem je Lukáš Havelka.

Licenční podmínky navštivte na adrese <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode.cs>.

